ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
ИЗВЕСТИЯ АКАДЕМИИ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР

Հասարակական գիտություններ № 5, 1963 Общественные науки

Է. Ռ. Աղայան

ԲԱՅԱԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆՈՒՄ*

(Կառուցվածքային վերլուծություն)

Ժամանակակից հայերենի համակարգում առանձնակի տեղ է գրավում բայը իր ձևերի ճոխությամբ, կիրառությունների արտակարգ ճկունությամբ, իմաստային նրբերանգումների ու քերականական կարգերի բազմազանությամբ։ Հենց այս է պատճառը, որ աշխարհաբարի ուսումնասիրության սկզբնավորման ժամանակից ի վեր բայը եղել է և մնում է հետազոտողների ուշադրության կենտրոնում։ Բայի կամ բայական համակարգի առանձին կողմերի ուսումնասիրությանը նվիրված բազմաթիվ հոդվածներ, դասագրքերի ու քերականական ընդհանուր բնույթի աշխատությունների ծավալուն հատվածներ և առանձին մենագրություններ ունենք հրապարակի վրա։ Առանձնապես պետք է նշել երիտասարդ լեզվաբաններ Հ. Բարսեղյանի, Մ. Ասատրյանի և Ա. Աբրահամյանի մենագրական ուսումնասիրությունները[1], որոնք իրենց ընդգրկումով գրեթե սպառում են իբրև հետազոտության առարկա ընտրած նյութը։ Բոլոր այն ուսումնասիրությունները, որոնք նվիրված են ժամանակակից հայերենի բային, կարելի է ամենաընդհանուր կերպով բնութագրել հետևյալ ձևով։ Ինչպես առհասարակ աշխարհաբարի, այնպես էլ նրա համակարգի էական բաղադրիչներից մեկի՝ բայի ու նրա խոնարհման ուսումնասիրության պատմության մեջ նոր էտապ են սկզբնավորում մեծավաստակ հայագետ Մ. Աբեղյանի աշխատությունները ոչ միայն իրենց բազմակողմանի ընդգրկումով ու գիտական վերլուծությունների բացառիկ խորությամբ, այլև նոր մոտեցումով։ Մինչև նրա ուսումնասիրությունների երևան գալը աշխարհաբարի քերականական երևույթների նկարագրությունը առավել կամ պակաս չափով կախման մեջ էր գրաբարի քերականական սխեմաներից։ Աբեղյանն առաջինն էր, որ ուսումնասիրեց աշխարհաբարը գրաբարից անկախ, այսպես ասած՝ ինքն իր մեջ, դիտելով այս իբրև մի ինքնուրույն ու անկախ համակարգ։ Հենց սրանով էլ նա հիմք դրեց մեր գրական լեզվի համաժամանակյա (սինխրոնիկ) ուսումնասիրության։ Մյուս կողմից, սակայն, Աբեղյանի հետազոտությունների ընդգրկած ժամանակաշրջանը բնորոշվում էր մեր լեզվի ոչ միօրինակությամբ, քերականական զուգահեռ ձևերի գործածությամբ։ Այս բանը անխուսափելիորեն առաջ էր բերում պատմական մոտեցման անհրաժեշտու-

---

1 *Հ. Խ. Բարսեղյան, Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն, Երևան, 1953, Մ. Ի. Ասատրյան, Բայի սեռերը ժամանակակից հայերենում, Երևան, 1959, Ա. Ա. Աբրահամյան, Բայը ժամանակակից հայերենում, 1, Երևան, 1962։*

* Մահերի փոխանակության կարգով տպագրելով ՀՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի թղթակից-անդամ Էդ. Ռ. Աղայանի սույն հոդվածը՝ խմբագրությունը ցանկալի է համարում, որ լեզվաբանները հանդես գան շոշափված հարցերի շուրջը։

թյուն։ Այսպես, օրինակ, նախասովետական շրջանի դրականության մեջ կարելի է հանդիպել ասացի–ասի–ասեցի, պահեց–պահավ, ծանուցանել–ծանուցել և այլ բազմաթիվ զուգահեռների. ապացուցելու համար, որ դրանցից աշխարհաբար դրական լեզվին հարազատ են ասացի, պահեց, ծանուցել ձևերը, նա ստիպված էր պատմական քննությունների դիմել և դրանց հիման վրա հանգել դիտական եզրակացության։ Նույն պահանջն առաջադրում էր նաև հենց աշխարհաբարյան ձևերի ծագման ու զարգացման ուսումնասիրությունը։ Այս բոլորի արդյունքն այն եղավ, որ նա, մի կողմից, կարողացավ լուսաբանել մեր դրական լեզվի քերականական կառուցվածքի պատմականորեն ձևավորելու պրոցեսը, մյուս կողմից, որ տվյալ դեպքում մեզ համար ավելի կարևոր է, ստեղծեց մեր լեզվի կառուցվածքին համապատասխանող քերականական սխեմաները և վեր հանեց այն յուրահատուկը, որ օրինաչափ է ու հարազատ այդ կառուցվածքին։ Աբեղյանի հաջորդներն ընդունեցին նրա սխեմաները, անշուշտ որոշ ճշտումներով ու փոփոխություններով և տեսական այլ մեկնաբանություններով ու սկզբունքներով։ Այն, որ այդ սխեմաներն այժմ էլ հիմնականում պահպանվում են, դա Մ. Աբեղյանի մեծագույն ավանդն է ժամանակակից հայերենի ուսումնասիրության բնագավառում։ Սակայն դրա հետ միասին, Աբեղյանի աշխատությունները ունեցան նաև այլ կարգի ազդեցություն։ Աբեղյանի հաջորդները յուրացրին նրա հետազոտությունների եղանակը՝ պատմական ու համաժամանակյա մոտեցումների երկկողմանի հետազոտությունների մեթոդը։ Այս մեթոդը առավել կամ նվազ չափով բնորոշ է մեր դրական լեզվի ոչ միայն խոնարհման համակարգի, այլև մյուս քերականական երևույթների ուսումնասիրությանը նվիրված բոլոր աշխատություններին, չհաշված դպրոցական դասագրքերը, ըստ որում դա իր ծայրահեղությանն է հասել Ա. Աբրահամյանի շատ արժեքավոր, բայց այդ տեսակետից խոցելի մենագրության առաջին հատորում։ Եթե Աբեղյանի մոտ պատմական քննություններն անհրաժեշտություն են ներկայացնում, ապա այժմ դա հաճախ խանգարում է մեր դրական լեզվի արդի կառուցվածքի սինխրոնիկ ուսումնասիրությանը և պարզ, առանց հակասությունների ու սպառիչ նկարագրությանը։ Սրան ավելանում է նաև այն, որ լեզվաբանական վերլուծության նորագույն մեթոդները բոլորովին անտեսվում են այդ աշխատությունների մեջ։ Այս բոլորը նկատի ունենալով, սույն հոդվածի մեջ մենք փորձում ենք նկարագրել բայի կազմությունը՝ կառուցվածքային (ստրուկտուրալ) վերլուծության մեթոդի կիրառումով։

Ա. ԲԱՅԱԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ, ԶԵՎԱԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԻՄՔԱԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ

Կարդացվեցին բայաձևի մեջ կարելի է գտնել հինգ լեզվաբանական միավոր՝ կարդ, աց, վ, եց, ին, իսկ եթե աց, եց, ին միավորների մեջ էլ առանձնացնենք ա, ե, ի[2] ձայնավորները, ինչպես որ արվում է հաճախ, ապա կստանայինք ութ լեզվաբանական միավոր կամ ձևույթ։ Այս վերլուծությունը թեև միանգամայն իրական է և ճիշտ, սակայն մեզ չի ներկայացնում կարդացվեցին բայաձևի էությունը. այդ միավորներից յուրաքանչյուրն ունի, իհարկե,

2 Ստորև հանգամանորեն քննարկելու ենք դրանցից յուրաքանչյուրը։

իր դերն ու որոշ իմաստ, բայց տվյալ բայաձևի մեջ այդ բոլոր միավորները չեն, որ կարող են անջատվել՝ առանց բայի հիմնական իմաստը փոխելու։ Այսպես, մենք կարող ենք անջատել -ին միավորը և ստանալ կարդացվեց իրական ձևը, կարող ենք այդ ձևից հեռացնել -եց-ին միավորները և ավելացնել -են միավորը՝ կարդացվեն, որով կստացվի ևս մի իրական բայաձև. այս երկու փոփոխությունների դեպքում էլ մենք որևէ փոփոխություն չենք առաջացնում բայի հիմնական իմաստի մեջ. այդ նույնը կարող ենք ասել նաև կարդացված, կարդացվելու, կարդացվող, կարդացվում և այլ բազմաթիվ ձևերի մասին։ Դժվար չէ տեսնել, որ -եց, -ին, -են, -ած, -ել, -ու, -ում միավորները կարող են փոխարինել միմյանց առանց բայի իմաստն ու սեռի քերականական իմաստը փոխելու. այդ բոլոր միավորներն արտահայտում են դեմքի, թվի, ժամանակի, վիճակի հարաբերություններ։ Եթե այժմ նույն կարդացվեցին ձևից անջատենք -վ, -եց, -ին միավորները, կստանանք դարձյալ իրական կարդաց բայաձևը, որ սակայն չի պահպանել նախորդի իմաստի մի կարևոր մոմենտը՝ կրավորական սեռի քերականական իմաստը։ Այդ իմաստն արտահայտող լեզվաբանական միավորն է -վ- ածանցը, որ առկա է կարդացվել բայի բոլոր հնարավոր ձևափոխությունների մեջ։ Այս նկատի ունենալով, բայի այն մասը, որ առանց ձևաբանական փոփոխության հանդես է դալիս տվյալ բայի բոլոր ձևերի մեջ, կկոչենք բացարձակ հիմք։ Կարդացվեցին բայաձևի բացարձակ հիմքն է կարդացվ-։ Բացարձակ, ինչպես և այլ կարգի հիմքերը կարող են հնչյունափոխության ենթարկվել կամ չենթարկվել շեշտափոխության հետևանքով, ինչպես դնել բայի անցյալի հիմքում է (դր-եց, դիր), բայց քանի որ դա ձևաբանական նշանակություն կամ դեր չունի, այդ հնչյունափոխված ձևերը դիտվում են իբրև միևնույն հիմքի տարբերակներ։ Այսպիսով, վերլուծված բայաձևի մեջ մի կողմից ունենք բացարձակ հիմքը (կարդացվ-), իսկ մյուս կողմից՝ զանազան ձևույթներ, որոնք արտահայտում են քերականական տարբեր իմաստներ ու հարաբերություններ։ Այդ ձևույթները կոչվում են վերջավորություններ. վերը թվարկած -ին, -են, -ած, -ող, -ում և այլ ձևույթները վերջավորություններ են։ Վերջավորությունների հավելումով կամ փոփոխումով ստացված յուրաքանչյուր բայական ձև մի բառով կոչենք բայաձև։ Վերցնենք մի այլ բայաձև՝ կարդացնել, որ, ինչպես հայտնի է, կարդալ բայի պատճառականն է. դրանից մենք կարող ենք ունենալ կարդացնում, կարդացնեի, կարդացրու, կարդացրեց և այլն. այս ձևերից -ում, -եի, -ու, -եց վերջավորությունները հանելով, մենք կունենանք կարդացն- և կարդացր- ձևերը. քանի որ վերջավորություններից առաջ ունենք -ն- և -ր- ձևույթները, որոնք փոխարինում են իրար տարբեր ձևերի մեջ, ապա պարզ է, որ դրանք չեն պատկանում բացարձակ հիմքին, որ է՝ կարդաց-, որը թեև այլ պարագաներում ինքնուրույն բայաձև է, բայց իբրև կարդացնել բայի բաղադրիչ մաս, միայն բացարձակ հիմք է։ Կարդացվել ձևի մեջ -վ- ածանցը արտահայտում է կրավորական սեռի քերականական իմաստ և մտնում է բացարձակ բայահիմքի մեջ, իսկ կարդացնել||կարդացրել ձևերի մեջ -ն-, -ր- ձևույթները հանդես են դալիս պատճառական կազմություններում, բայց չեն մտնում բացարձակ հիմքի մեջ. սա նշանակում է, թե բերված օրինակի մեջ կարող ենք հակադրել իրար մի կողմից՝ կարդացն- և կարդացր- միավորները, մյուս կողմից՝ այդ երկուսը՝ կարդաց- բացարձակ հիմքին։ Համեմատելով կարդացնել, կարդացնի և նման բայաձևերը կարդացվել, կարդացվի ձևերի հետ, տեսնում

ենք, որ առաջին երկու ձևում վերջավորությունները ուղղակիորեն չեն միանում բացարձակ հիմքին, իսկ վերջիններում՝ միանում են. բայց նույն բայի կարդացվեցին ձևում դարձյալ ուղղակիորեն չեն միանում։ Սրանից պետք է եզրակացնենք, որ ձևակազմության մեջ բացի բացարձակ հիմքից կարևոր է նաև մի այլ կարգի հիմք, այն՝ որին կարող են միանալ վերջավորությունները. այդ հիմքը կոչենք արդեն ընդունված անունով՝ բայահիմք։ Հիշյալ ձևերը նկատի ունենալով, մի կողմից ստանում ենք կարդացվ-, կարդաց- բացարձակ հիմքերը, մյուս կողմից՝ կարդացվ-||կարդացվեց-, կարդացն-||կարդացր- բայահիմքերը. առաջին զույգի մեջ առաջին բայահիմքը (կարդացվ-) համընկնում է բացարձակ հիմքին, բայց քանի որ ժամանակակից հայերենում բացարձակ հիմքն ու բայահիմքը չեն նույնանում, ապա՝ կարդացվ- բայահիմքի համար կընդունենք զրո վերջավորություն, ինչպես որ կարդացվեց դիմավոր ձևի վերջավորությունն էլ համարվում է զրո։ Այսպիսով, բայահիմք կազմելու համար ժամանակակից հայերենում բայի բացարձակ հիմքին ավելացնում ենք զանազան ձևույթներ (ն, ր, ց, զրո և այլն)։ Բայահիմքը կազմելը կոչենք հիմքակազմություն, իսկ հիմքակազմությանը ծառայող, հիմքակազմ դեր կատարող ձևույթները՝ հիմքային ձևույթներ։

Վերջապես, մենք կարող էինք վերցնել նաև կարդալ բայը, որի բայահիմքերն են կարդ+0 (զրո) և կարդաց-. բայց մեզ այս դեպքում հետաքրքրող բայահիմքերը չեն, այլ բացարձակ հիմքը, որ է՝ կարդ-։ Համեմատելով կարդ-, կարդաց-, կարդացվ- բացարձակ հիմքերը և նրանցից կազմվող կարդալ, կարդացնել, կարդացվել բայաձևերը, տեսնում ենք, որ դրանցից յուրաքանչյուրը մի ուրույն բա։ է. միևնույն ժամանակ, հեշտ է նկատել, որ այդ բացարձակ հիմքերից երրորդը (կարդացվ-) կազմվում է երկրորդից -վ- ձևույթի հավելումով, երկրորդը (կարդաց-)՝ առաջինից՝ -աց- ձևույթով։ Քանի որ -(ա)գ-, -վ- ձևույթները ծառայում են արդեն ունեցած բայից նոր կարգի բայեր կազմելուն, ապա դրանք կկոչենք բաակազմ ձևույթներ. ի վերջո, կարդ- բացարձակ հիմքից բայի անորոշ դերբայը կազմելու համար էլ ունենք որոշ ձևույթներ (ա-լ, -ե-լ են)։ Հետևաբար, բայակազմության համար գործադրվում են ինչպես յուրահատուկ բայակազմ ձևույթներ, այնպես էլ հիմքային ձևույթներն ու վերջավորությունները (հմմտ. կարդալ-կարդացնել-կարդացվել, տեսնել-տեսնվել և այլն)։ Բայի, որպես բառի, այն մասը, որից բայակազմ կամ հիմքակազմ ձևույթների և կամ վերջավորությունների հավելումով ստանում ենք տվյալ բայը, կոչենք բառահիմք. կարդալ, կարդացնել, կարդացվել բայերի բառահիմքն է կարդ-։ Բայերի բառահիմք կարող են լինել թե առանձին, իրրև բառ չգործածվող արմատները, թե պարզ (արմատական) բառերը, և թե բաղադրյալ (ածանցավոր, բարդ, բարդ-ածանցավոր) բառերը, ինչպես՝ կարդ-ալ, գործ-ել, տե-սես-վար-ել, թանաք-ոտ-ել և այլն, ըստ որում բայի բաղադրյալ բառահիմքը նույնպես կարող է առանձին, իրրև անկախ բառ չգործածվել կամ պարզապես՝ չլինել, ինչպես՝ վերընթերցել, տարընթանալ և այլն. որ նշանակում է, թե դրանք կազմված են պարզ ընթերցել, ընթանալ բայերից։ Այդ երևույթին, սակայն, կանդրադառնանք ստորև։ Բառահիմքերից բայեր կազմելը կոչենք ընդունված անվանումով՝ բայակազմություն։

Այսպիսով, բայի ձևաբանական ու բառակազմական վերլուծության համար մենք ժամանակակից հայերենում տարբերում ենք հետևյալ միավորները՝

բառահիմք, բացառձակ հիմք, բայահիմք, բայակազմ ձևույթներ, հիմնակազմ ձևույթներ, վերջավորություններ:

Հետագային թողնելով հիմքակազմության և ձևակազմության վերլուծությունը, այս հոդվածում մենք քննության առարկա կդարձնենք բայի կազմությունը։

Բ. ԲԱՅԱԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամանակակից հայերենում բայերն ըստ կազմության ներկայացնում են երկու կարգ պարզ *և* բաղադրյալ: *Պարզ են այն բայերը, որոնք կազմվում են բառահիմքի և վերջավորությունների միացումով, ինչպես՝* գործել, խաղալ *և այլն։ Բաղադրյալ են այն բայերը, որոնք, բացի բառահիմքից ու վերջավորությունից, ունեն նաև որևէ այլ կարգի բայական ձևույթ, ինչպես՝* կտրատել, կոխոտել, կոր–չ–ել, մոռ–ան–ալ, տես–ե–ել, սիր–վ–ել, կոր–ցն–ել *և այլն։ Բաղադրյալ բայեր կազմելու համար ժամանակակից հայերենն ունի երեք միջոց.* ածանցում, կրկնություն, հարադրություն[3]. *Համապատասխանորեն բաղադրյալ կազմությամբ բայերն էլ կոչվում են՝ ածանցավոր, հարադիր, կրկնավոր.* կտրատել, կոխոտել, կորչել *ածանցավոր բայեր են,* վազվզել, փայլփլել, արշարել՝ *կրկնավոր,* բաց անել, աչք ծակել՝ *հարադիր։ Կրկնավոր բայերի կազմության առանձնահատկությունները կարևոր են առհասարակ բառակազմության տեսակետից, բայց ժամանակակից հայերենի բայի ձևաբանական կառուցվածքի մեջ որևէ յուրահատկություն չունեն. կրկնությունն այստեղ հանդես է գալիս իբրև բառահիմքի կազմության միջոց, որ հավասարապես կարող է գործադրվել նաև այլ խոսքի մասերի պատկանող բառեր կազմելուն, ինչպես, օրինակ,* մեծամեծ, փայլփլուն, թափթփուկ, նվնվոց *և այլն։ Հարադիր բայերը թեև եղանակային ձևերի մեջ ունեն մի յուրահատկություն (օժանդակ բայի տեղը), բայց մյուս հատկանիշներով նրանք նույնանում են պարզ կամ ածանցավոր բայերի հետ, ըստ որում հարադրության մեջ խոնարհվում է բայական բաղադրիչը սովորաբար այնպես, ինչպես հարադրությունից դուրս իբրև անկախ բայ։ Այս բոլորը նկատի ունենալով, մենք այստեղ քննության կառնենք միայն պարզ և ածանցավոր բայակազմությունները։*

Թե՛ պարզ, և թե՛ ածանցավոր բայերը կարող են կազմված լինել, ինչպես ասացինք, որպես բառ չգործածվող արմատներից, արմատական (պարզ) բառերից և բաղադրյալ բառերից, ինչպես՝ հանել, գործել, գերազանցել, թանաքոտել, անտեսվարել *և այլն։ Տեսականորեն ու պատմականորեն այդ հնարավոր կազմությունները, սակայն, որպես ժամանակակից հայերենում գործող ընդհանուր օրինաչափություն դիտել չի կարելի։ Այժմ արմատներ չեն ստեղծվում, ուստի և արմատներից պարզ բայեր էլ չեն կազմվում. այն բոլոր պարզ բայերը, որոնց բառահիմքը որպես բառ չգործածվող արմատ է, մեր լեզուն*

---

3 *Դոց. Ա. Ա. Աբրահամյանն իր «Բայը ժամանակակից հայերենում» աշխատության 1-ին գրքում տարբերում է երկու կարգի բայակազմություն՝ համադրական և վերլուծական։ Թերևս այդ բնորոշումները հարմար են ընդհանրապես բառակազմության համար, բայց բայի ձևաբանական կառուցվածքի վերլուծության տեսակետից պարզ և ածանցավոր բայերը մեկ կարգի մեջ միացնելը չի արդարանում. Այդ պատճառով էլ մենք դերադասում ենք սովորական, ավանդական անվանումները։*

ժառանգել է հնից կամ կազմել է նորագույն փոխառություններից (ցիտել, աբստրահել են)։ Նշանակում է, պարզ բայերի բառահիմքերը իրենց կազմությամբ ժամանակակից հայերենում կարող են լինել զանազան կարգ բառեր (պարզ, ածանցավոր են)։ Այդ կարգի բառահիմքերից պարզ բայեր կազմվում են միայն -ալ *և* -ել *վերջավորություններով. դրանք վերջավորություններն են անորոշ դերբայի, որ դիտվում է իբրև բայաձևերի ելակետային ձև։ Այդ երկու վերջավորությունները միատեսակ կիրառություն չունեն.* -ել *վերջավորությամբ կազմվում են ամեն կարգի ներգործական ու չեզոք բայեր, մինչդեռ* -ալ վերջավորությամբ կազմվում են միայն բնաձայնական-նմանաձայնական պարզ կամ կրկնավոր բայեր: *Այն պարզ բայերը, որոնք այդ կարգին չեն պատկանում և կազմված են* -ալ-*ով, կամ ժառանգված են հնից (ինչպես՝ կարդալ, խաղալ, մնալ, աղալ և այլն) կամ էլ բարբառներից են մուտք գործել (ինչպես ծխալ, մխալ և այլն)։*

Ածանցավոր բայերին ժամանակակից հայերենում կարող են որպես բառահիմք ծառայել թե՛ ինքնուրույն բառերը, թե՛ փոխառյալ արմատներ, որոնք որպես առանձին բառ չեն գործածվում, ինչպես՝ էվակուացնել, մոբիլիզացնել և այլն։ Այս կարգի արմատները ստանում ենք փոխառված գոյականների հետ և, այդ գոյականների վերջավորությունը հանելով, կազմում բայեր[4]*։ Ածանցավոր են համարվում* ոտ, ատ. տ, կոտ, շտ, կշտ. րտ. կրտ, որ. ավոր. ան, են. ն, չ, ցն, ցր, վ *ածանցներով բայերը։ Այս բոլոր ածանցները կարելի է բաժանել երեք խմբի.* կերպային-բառակազմական, սեռային-ներականական և ձև-ակազմ: *Երրորդ խմբի ածանցների (*ան. ն, են. չ*) քննությունը թողնելով հիմքակազմության բաժնին, զբաղվենք առաջին երկուսով։*

Կերպային բառակազմական *ածանցներն են* -ոտ-, -ատ-, -կոտ-, -տ-. -րտ-, -կրտ-, -շտ-. -կշտ-, -որ-, -տակ-, -ավոր-, ներ-, վեր-: *Դրանք, բացի վերջին երեքից, ավելանում են բառահիմքին և բոլոր մյուս կարգի ածանցներն ու վերջավորությունները հաջորդում են նրանց, ինչպես՝* կտր-ատ-ել. կտրատ-վ-ել: *Այս ածանցները կոչվում են* կերպածանցներ, *ըստ որում նրանք կազմում են բազմակիության, կրկնության, սաստկության իմաստ արտահայտող բայեր։ Դրանցից ժամանակակից գրական լեզվում կենսունակ, արտադրողական են* ոտ, ատ. *մասամբ և* տ *ածանցները, իսկ մյուսները սահմանափակվում են մի քանի բառերով։*

Վեր-. ներ- *ածանցները ժամանակակից հայերենին նվիրված ուսումնասիրությունների մեջ դիտվում են որպես առհասարակ բառակազմական ածանցներ*[5]*, սակայն մեզ թվում է, թե դրանք պետք է դիտել իբրև բայակազմական նախածանցներ։*

Վեր- *նախածանցն ունի երեք իմաստ՝ 1. դեպի վեր, 2. վրա, 3. վերստին։ Առաջին երկու իմաստներով կազմում է բայեր, գոյականներ ու ածականներ, ինչպես՝* վերասլաց, վերադաս *(1),* վերադիր. վերագրել *(2) և այլն։ Երրորդ իմաստով կազմվում են բայեր՝ գործողությունը վերստին, նորից կատարելու իմաստով, ինչպես՝* վերապատմել, վերամշակել, վերաշինել, վերապրել, վեր-

4 Այդ մասին մանրամասն տե՛ս Ա. Ա. Աբրահամյան, Բայը ժամանակակից հայերենում, էջ 119—136։

5 Տե՛ս, օրինակ, պրոֆ. Մ. Աբեղյան, Հայոց լեզվի տեսություն, Երևան, 1931, էջ 221—227, Գ. Սևակ, Ժամանակակից հայոց լեզվի տեսություն, Երևան, 1955, էջ 172—182 և այլն։

ստանալ և այլն։ Այս իմաստով գոյականները կամ այլ խոսքի մասերը կազմվում են բայից, ինչպես՝ վերամշակել-վերամշակում, վերածնել-վերածնություն (վերածնունդ), վերանորոգել-վերանորոգիչ, վերընթերցել-վերընթերցում և այլն, ըստ որում գոյականներն էլ գործողության անուն են (վերամշակում-վերամշակելը, վերամշակվելը), ինչպիսիք են նաև շարժում, ընթերցում և այլ բայակազմ գոյականները։ Այս նախածանցով ժամանակակից հայերենը ազատորեն կազմում է նորանոր բայեր, ինչպես՝ միավորել-վերամիավորել, միանալ-վերամիանալ, վաճառել-վերավաճառել, գնել-վերագնել, պատրաստել-վերապատրաստել, նվաճել-վերանվաճել և այլն և այլն։ Քանի որ այս նախածանցը կազմում է բայերի մի յուրահատուկ կարգ գործողություններ վերստին, նորից կատարելու, երկրորդելու իմաստով, ապա մենք այն դիտում ենք իբրև բայակազմ ածանց, և դասում ենք կերպային-բառակազմական ածանցների շարքը։ Այս ածանցով բայերը կարելի էր կոչել երկրորդության բայեր։ Հասկանալի է, որ այս բայերը գործածության մեջ կարող են ստանալ փոխաբերական իմաստներ և ժամանակի ընթացքում իմաստափոխվել, ինչպես օրինակ՝ վերլուծել այժմ չի նշանակում վերստին լուծել, լուծմունք կատարել, այլ տարրալուծել, анализировать, разобрать. սակայն սա լեզվի պատմական ուսումնասիրությանն է վերաբերում և այժմ մեզ չի զբաղեցնի։

Ներ- նախածանցը ցույց է տալիս գործողության ուղղվածություններ դեպի ներս կամ մի բանի մեջ, ինչպես՝ ներքաշել «դեպի ներս քաշել», ներդրավել «դեպի ներս դրավել, մի բանի մեջ առնել», ներբերել «դեպի ներս բերել», այդպես էլ ներմուծել, ներփակել, ներհոսել, և այլն։ Ինչպես նախորդ, այնպես էլ այս ածանցով գոյականները բայանուններ են, ինչպես՝ ներդրում, ներարկում և այլն։ Մի քանի ածականներ ունենք ներ- ածանցով, որոնք բայերից չեն կազմված և նույնիսկ համապատասխան բայերը չունենք էլ, դրանցից են՝ ներծովային, ներկուսակցական, ներպարտիական, ներազգային և այլն, բայց սրանց մեջ ներ- ածանցն ունի ներքին, ներսի, ներսում իմաստը (ներպարտիական կյանք -պարտիայի ներքին կյանք, ներազգային գործեր ազգի ներքին գործեր և այլն)։ Այս ածանցով նույնպես ազատորեն կազմվում են նորանոր բայեր, ինչպես՝ ներմարմնավորել, ներդրել, ներսրսկել, ներուղղել, ներսղոսկել և այլն և այլն։ Մի քանի գոյականներ և ածականներ ունենք ներ- ածանցով, որոնք պարզապես բայահիմքով են կազմված, ինչպես՝ ներդաշնակ, ներփակ, ներգաղթ և այլն, բայց սրանք էլ կազմված են համապատասխան բայերից։ Այս բոլորը նկատի ունենալով, մենք ներ- նախածանցը համարում ենք բայակերտ կերպային-բառակազմական ածանց, որ կազմում է գործողության դեպի ներս ուղղություններ ցույց տվող բայեր, որոնք կկոչենք ուղղվածության բայեր։

Այս երկու նախածանցներից բացի, կարելի է հիշել թերևս նաև ենթ-, ընդ-, ստոր- և այլ նախածանցները, որոնք նույնպես բայակազմական որոշ դեր ունեն, բայց նախ՝ դրանք այժմ ավելի հաճախ գործածվում են գոյականներ կամ ածականներ կազմելու համար, ինչպես՝ ենթագլուխ, ենթավերնագիր, ենթադաս, ստորադաս, ընդհատակյա, ընդծովյա և այլն, երկրորդ դրանք առհասարակ ոչ շատ կենսունակ ածանցներ են, թեև մեր լեզվի զարգացման տվյալ էտապում զգալի է դրանց առավել գործածական ու արտադրողական դարձնելու ձգտումը։

Ավար- ածանցը, որ մեր լեզվի պատմության բոլոր փուլերում էլ մեծ դեր-

ժածությյուն է ունեցել որպես ածականակերտ ածանց, արդի գրական լեզվում հանդես է գալիս նաև իբրև բայակերտ ածանց և կազմում է մի բանով օժտելու իմաստն արտահայտող բայեր, ինչպես՝ ֆինանսավորել, ավանսավորել, պարենավորել, սարքավորել, ակտավորել և այլն։ Ս. Աբրահամյանը, քննության առնելով -ավոր- ածանցի դերը հատկապես փոխառյալ բառերից բայեր կազմելու տեսանկյունով և համեմատելով ռուսերենի -ова- բայածանցի հետ, գրում է. «Ռուսերենում -ова- ածանցը և նրա տարբերակները ունեն իմաստային նրբերանգներ։ Դժվար է անվերապահորեն պնդել, թե հայերենի -(ա)վոր ածանցը լրիվ չափով արտահայտում է այդ բոլոր իմաստային նրբերանգները։ Սակայն այդպիսի բայակազմության մեջ հետաքրքրականն այն է, որ հայերենը որոշակի կերպով ձգտում է, որոնել միջոցներ իմաստային այդ նրբերանգները որքան կարելի է ճիշտ արտահայտելու համար, և նրա առաջ քաշած միջոցներից մեկը -(ա)վոր- ածանցի գործադրումն է»[6]։ Այս եզրակացությունը միանգամայն ճիշտ է և հիմնավորված է հարուստ փաստական նյութի վերլուծությամբ։ Մնում է ավելացնել, սակայն, որ -(ա)վոր- ածանցը հանդես է գալիս ոչ միայն փոխառություններից, այլև սովորական հայերեն բառերից նոր բայեր կազմելու դերով, ըստ որում նա շատ բայերի մեջ որոշակիորեն իր իմաստով սահմանազատվել է ածականների մեջ ունեցած իմաստից. այսպես՝ թևավոր, լուսավոր, փառավոր, նշանակում են «թև ունեցող», «լույս ունեցող, լույսով օժտված», «փառք ունեցող» և համապատասխանորեն դրանցից կազմված թևավորել, լուսավորել, փառավորել բայերն էլ իրենց ուղղակի իմաստով նշանակում են՝ «թևավոր դարձնել», «լուսավոր դարձնել», «փառավոր դարձնել». այսպես են գրեթե բոլոր հին կազմությունները։ Մինչդեռ նոր կազմությունների մեջ մեծ մասամբ այդպես չէ. աստիճանավոր նշանակում է «աստիճան ունեցող» (պաշտոնյա), իսկ աստիճանավորել՝ «աստիճաններով օժտել, աստիճանների բաժանել», միավոր՝ «մեկեր ունեցող», իսկ միավորել՝ «միասնացնել, միացնել», այդպես էլ տեսակավորել, սարքավորել, կահավորել, դասավորել, ֆինանսավորել, վարկավորել, որակավորել, ատեստավորել և այլն, և այլն։ Այս բոլորի մեջ արտահայտվում է մի բանով օժտելու գաղափարը, ուստի և այս կարգի բայերը կարելի է կոչել օժտման բայեր։

Այսպիսով ժամանակակից հայերենի համար կենսունակ, արտադրողական, կերպային-բառակազմական ածանցներ կարելի է համարել. միայն կերպային՝ -ոտ-, -ատ-, -տ-, և կերպային-բառակազմական վեր- (երկրորդություն), ներ- (ուղղվածություն), -ավոր- (օժտման)։ Մյուս կերպածանցները (կլտ, լա և այլն), որոնցով ունենք մի խումբ բայեր, մեր արդի գրական լեզվի համար գործուն, կենսունակ չեն։

Թվարկված բոլոր ածանցները մտնում են բացարձակ բայահիմքի մեջ՝ լրացուցիչ հիմքակազմ ածանցներով կամ առանց դրանց։

Սեռային-քերականական ածանցներն են -ցն||-ցր և -վ-։ Առաջինը կազմում է պատճառական բայեր և կարող է հանդես գալ ա, և հիմքային ձայնավորների հետ կամ առանց դրանց. ա ձայնավորով է լինում -ալ վերջավորությամբ և ան- ածանցով բայերի հետ (կարդալ-կարդացնել, մոռանալ-մոռացնել), և ձայնավորով՝ ել վերջավորությամբ և -են- ածանցով բայերի հետ

6 Ս. Աբրահամյան, Անվ. էջ 134։

(վազել-վազեցնել, մոտենալ-մոտեցնել), իսկ առանց ձայնավորի՝ ն, չ ածանցներով բաղադրյալ, ինչպես և մի քանի անկանոն ու պակասավոր բայերի հետ (բուսնել-բուսցնել, թռչել-թռցնել, ուտել-կերցնել). այս կարգի բայերից իջնել բայի պատճառականն է իջեցնել, զրոսնել բայիր զրոսեցնել, դառնալ բայիր դարձնել. լցնել, վերցնել, հարցնել բայերը թեև պատճառականության իմաստ չունեն, բայց ձևաբանորեն պատկանում են պատճառականների թվին, ըստ որում ստացվել են լցուցանել, վերուցանել, հարցանել ձևերից[7]. այդ կարգին են պատկանում նաև հրամցնել, հատկացնել, յուրացնել բայերը, որոնք ունեն սովորական ներգործական սեռ, առանց պատճառականության իմաստի, բայց ձևաբանորեն վերջիններիս խմբի մեջ են մտնում։ Դրանց հակառակ, կան բայեր, որոնք թեև ծագումաբանորեն պատճառականի կազմություն ունեն, բայց ոչ ձևաբանորեն, ոչ իմաստով, ոչ էլ իրենց կազմության արդի ձևով չեն կարող պատճառականների մեջ դասվել. դրանք են՝ գեկուցել, ծանուցել, կառուցել, հատուցել, հարուցել, մատուցել, ուսուցել-ուսուցանել, սնուցել (սնուցանել)[8]։ Փոխառյալ գոյականներից -ացնել բաղադրիչով կազմված բայերը անկախ իրենց իմաստից, պատկանում են պատճառականների տիպին, ինչպես՝ էլեկտրիֆիկացնել, էվակուացնել և այլն։

Մենք ասացինք, որ պատճառական մասնիկն է -ցն- -ցr-: Բայց դա, իհարկե արտաքուստ է միայն այդպես և կարիք ունի ճշտման։ Պատճառական բայերի խոնարհման մեջ, ինչպես վերը ցույց ենք տվել, ունենք երկու բայահիմք, որոնք երկուսն էլ տարբերվում են բայի բացարձակ հիմքից. այսպես՝ հեռացնել բայի բացարձակ հիմքն է հեռաց-, իսկ բայահիմքերը՝ հեռացն- և հեռացr-: Ինչպես տեսնում ենք, -ն- և -r- ձևույթները հանդես են գալիս որպես տարբեր բայահիմքերի կազմիչներ, ուստի և՝ որպես պատճառականության ցուցիչ կամ բաղադրիչ մնում է միայն -ց- ձևույթը։ Որ այդ այդպես է, ապացուցվում է նաև կրավորական կազմությամբ. պատճառական բայերի կրավորականը կազմվում է, ինչպես գիտենք, բացարձակ հիմքին ավելացնելով -u- ձևույթը (հեռաց-ն-ել, հեռաց-վ-ել). քանի որ կրավորականների մեջ էլ պահպանվում է պատճառականության իմաստը (հմմտ. հիշել-հիշվել-հիշեցնել-հիշեցվել) և այդ իմաստն արտահայտվում է միայն ց-ով, առանց ն-ի կամ r-ի, ապա պատճառականության ձևույթն է -ց-: Վերջապես, պատմական տվյալներն էլ հաստատում են այդ, ըստ որում -ցն- ստացվել է -ուց-անել-ից, որի մեջ պատճառականի ձևույթն է -ուց (-ույց), իսկ -ն-ն այն է, ինչ որ ունենք տես-ն-ել, գտ-ն-ել և այլ բայերի մեջ (-անել -նել)։ Ստորև, բայակազմության կառուցվածքային ընդհանուր օրինաչափության մասին խոսելիս կտեսնենք, որ գործուն կանոնը ևս հաստատում է մեր տեսակետը։ Այսպիսով, պատճառականության սեռային բերականական ածանցն է ց ձևույթը, որ կազմում է պատճառական բայեր անցյալի հիմքին ավելանալով՝ ա, ե լծորդների կամ առանց դրանց և իր հետ ունենում է հիմքակազմ -ն- կամ -r- ձևույթները։

7 Ա. Աբրահամյանը կարծում է, որ վերցնել ստացվել է վերեալ. լցնել-ը՝ լից արմատից՝ ցն, աչքաթող անելով ժողովրդական բարբառային վերցուցել, լցուցել ձևերը. մեր կարծիքով լցուցանել ձևից ստացվել է լցցնել (ինչպես ունենք որոշ բարբառներում), իսկ սրանից էլ ըստ օրենքի ընկել է երկու ց-երից մեկը (հմմտ. անցուցանել անցցնել անցրնել, դարձուցանել դարձնել և այլն)։

8 Ա. Աբրահամյան, Անդ, էջ 576։

Մյուս ածանցների հետ պատճառական -ց- ձևույթը բայակազմության մեջ հետևյալ հարաբերություններն ունի. կերպային-բառակազմական ոտ, ատ, ոտ (ինչպես և՝ կոտ, կլտ և այլն) ածանցներով բաղադրված բայերի բացարձակ հիմքը պատճառականների համար դառնում է բառահիմք, ինչպես՝ թոչկոտել-թոչկոտեցնել, բոցկլտալ-բոցկլտացնել և այլն. այս կարգի բայերը, սակայն, չատ քիչ են ու սակավ գործածական, ուստի և այդպիսի կազմությունները անսովոր են, թեև տեսականորեն դրանք չեն հակասում մեր լեզվի այժմյան կառուցվածքին։ Հնարավոր է նաև կազմության հակառակ հաջորդականությունը, այսինքն՝ պատճառականից կազմել բաղադրյալ բայեր՝ -ոտ-, (-ատ, -տ?) ածանցով, բայց դա միայն հնարավորություն է, պոտենցիա, և մեզ հայտնի է միայն կորցնոտել հազվադեպ գործածությամբ բայը։ Այնուամենայնիվ, այդ տիպի բայակազմությունը չի հակասում մեր լեզվի կառուցվածքին։ Նկատելի է, որ այդ դեպքում կարող է հանդես դալ, ըստ երևույթին, միայն -ոտ ածանցը։ Լեզվի ձևատիպարների (մոդելների) համակարգը արդի վիճակում թույլ կտար այդ դեպքում կրկնակի պատճառական կազմել, ասենք՝ կորցնոտեցնել, թեև իրականում այդպիսի բայ չունենք։

Մյուս ածանցներից ներ- և վեր- նախածանցների հետ պատճառական կազմությունը ներկայացնում է երկկողմանի հնարավորություն, այսինքն՝ այդ նախածանցներով բաղադրված բայերից կարելի է կազմել պատճառական, ինչպես՝ ներհոսել-ներհոսեցնել, վերականգնել-վերականգնեցնել, և հակառակը պատճառականներից կազմել նոր բայեր՝ ներ-, վեր- նախածանցներով, ինչպես՝ փայլեցնել-վերափայլեցնել, միացնել-վերամիացնել, սառեցնել-վերասառեցնել[9]։ Այս երկու կարգի բայերն է խիստ հազվադեպ են մեր դրական լեզվում, բայց չեն հակասում նրա կառուցվածքին։

Վերջապես, -(ա)վոր ածանցով մեզ հայտնի են հարկավորեցնել, փառավորեցնել, սիավորեցնել սակավադեպ գործածությամբ բայերը, բայց այս դեպքում էլ կառուցվածքային տեսակետից ունենք միանդամայն հնարավոր կազմություն, մինչդեռ հակառակը, այսինքն՝ պատճառականներից -(ա)վոր ածանցով կազմություն, ասենք՝ փայլեցնել*-փայլեցնավորել ձևատիպարով, մեր լեզվի արդի կառուցվածքի մեջ հնարավոր չէ։

Այսպիսով, մեր լեզվի արդի համակարգի մեջ կարելի է հնարավոր համարել հետևյալ սխեմայով ներկայացվող ձևատիպարները.

1) կերպածանցավոր բայերի հիմք — պատճառական ել, օր. բոց-կլտացն-ել

2) պատճառականի ներկայի հիմք + կերպային-քեր. ածանց + ել, օր. կորցնոտել

[3) պատճառական ներկայի հիմք + կերպային-քեր. ածանց + պատճառական + ն + ել, ասենք՝ կորցնոտեցնել]

4) ներ- կամ վեր- նախածանց + բառահիմք + պատճառական + ն + ել, օր. ներհոսեցնել

5) ներ- կամ վեր- նախածանց — պատճառական բայ, օր. վերափայլեցնել

6) բառահիմք + -(ա)վոր ածանց + պատճառական + ն + ել, օր. հարկավորեցնել։

---

9 «Սովետական Հայաստան», 1959, 24/5։

Այս բոլորը կարելի է ներկայացնել պայմանական թվանշանների զուգորդություններով, նշանակելով բառահիմքը 1, կերպային-քերականական ածանցները՝ 2, պատճառականի ձևույթը՝ 3, նիր ձևույթը՝ 4, անորոշի -ել վերջավորությունը՝ 5, պատճառական բայերի ներկայի հիմքը՝ 6, վեր-, ներ- նախածանցները՝ 7, -(ա)վոր ածանցը՝ 8, պատճառական բայի անորոշ դերբայը՝ 9 և կստանայինք հետևյալ հնարավոր կազմությունները[10]. *ա) 1+2+3+4+5, բ) 6+2+5, գ) (6+2) +3+4+5, դ))7+1) +3+4+5, ե) 7+9, զ) (1+8) +3+4+5:*

Այս ձևատիպարներից (մոդելներից) որոշ չափով գործածական են առաջինը, չորրորդը, հինգերորդը, վեցերորդը, իսկ մյուսները լոկ հնարավորություններ են, բայց նույնիսկ նրանք էլ, որ գործածական են, շատ անսովոր են: Այս տեսակետից մեր լեզուն չի օգտագործում իր մեծամեծ հնարավորությունները, բայց դա էլ հետևանք է այն բանի, որ բաղադրյալ բայերից պատճառական կազմելու ավելի սովորական ու արտադրողական միջոցն է տալ-*ով* *հարադրությունը, ինչպես՝* կոտրատել տալ, կտրտել տալ *և այլն:*

Սեռային-քերականական -վ- *ածանցը կազմում է կրավորական սեռի բայեր ներգործական ու պատճառական բայերից, ինչպես և անդրադարձ կամ չեզոք բայեր*[11]: *Այդ ածանցով բայեր կազմվում են միայն* -ել *խոնարհման արդեն պատրաստի բայերի բացարձակ հիմքից. ինչպես՝* սիր-վ-ել, կտրտ-վ-ել, մոտեցնել-մոտեց-վ-ել *և այլն.* ալ *խոնարհման բայերից, ինչպիսի կազմությամբ էլ լինեն նրանք, կրավորաձև բայեր չեն կազմվում. այդպիսի բայերից կարելի է* -վ- *ածանցով բայեր կազմել նախապես նրանք դարձնելով պատճառական, որ նշանակում է՝ վերածելով* -ե *խոնարհման, ինչպես* կարդալ-կարդացնել-կարդացվել *և այլն: Այդպես են նաև* չ *ածանցով բայերը, ինչպես* բոչել-բոցնել-բոցվել, կորչել-կորցնել-կոր-ս-վել *(ց>ս հնչյունափոխությամբ), ըստ որում չ-ով բայերը չեզոք են: Ն ածանցով բայերը կրավորական կազմում են ներկայի հիմքից, ինչպես՝* գտնել-գտնվել, թողնել-թողնվել, առնել-առնվել *և այլն, իսկ կրկնահիմք բայերը՝ անցյալի հիմքից, ինչպես՝* դնել-դրեցի-դրվել, տանել-տարվել, ուտել-կերա-կերվել[12] *և այլն:*

Շատ լեզուների մեջ կրավորական սեռը կազմվում է խոնարհման հատուկ վերջավորություններով, ինչպես օրինակ, ռուսերեն читает-читается, читающий-читаемый, *լատիներեն՝* amatis *«սիրում եք»*—amamini *«սիրվում եք» և այլն. մասամբ այդպես էր նաև գրաբարում, ինչպես՝* սիրեմ-սիրիմ, սիրեցայ *և այլն: Այս կարգի լեզուների մեջ կրավորականի կազմությունը մտնում է ձևակազմության համակարգի մեջ:*

Ժամանակակից հայերենում կրավորականի կազմությունը ոչ մի կապ չունի բայաձևերի վերջավորությունների հետ և որևէ ձևով չի անդրադառնում ձևակազմության վրա (համմտ. գրում է-գրվում է, գրեց-գրվեց, գրեր-գրվեր և այլն): Կրավորականի -վ- *ածանցը նույն հարաբերության մեջ է վերջավորությունների հետ, ինչպիսի հարաբերության մեջ են* ոտ, ատ, տ, ց, ավոր *ածանց-*

10 *Այս ձևատիպարները բերում ենք, նկատի ունենալով, որ դրանք կարելի կլինի օգտագործել մեքենական թարգմանության համար, թվանշանները փոխարինելով ցանկացած մաթեմատիկական արտահայտություններով, ինչպես՝* 1=x, 5=y *և այլն:*

11 *Մանրամասնությունները տե՛ս Ա. Ա. Աբրահամյան, Անգ, էջ 616—656:*

12 *Ուտվել ձևը բարբառային է, որ սակայն տարածվում և առավել գործածական է դառնում:*

ները, որ նշանակում է, թե մեր արդի լեզվում կրավորականը հանդես է գալիս որպես յուրահատուկ բայատեսակ, այլ կերպ ասած՝ կրավորական սեռի քերականական իմաստն արտահայտվում է ոչ թե ձևակազմության, այլ բայակազմության միջոցով։

Եվ այսպես, ժամանակակից հայերենի բայի ձևաբանական կառուցվածքի մեջ որպես բայակազմության ձևույթներ հանդես են գալիս. 1) կերպային բառակազմական ածանցներ (-ոտ, -ատ, -տ, -ավոր, ներ-, վեր(ա)-), ոչ կենսունակ՝ (-կլտ, -կրտ, -տակ, -որ), որոնք մի բառով կոչվում են կերպածանցներ. 2) սեռային-ֆերականական ածանցներ (պատճառական՝ -ց-, կրավորական՝ -վ-), որոնք մի բառով կկոչենք սեռածանցներ։ Քանի որ այս բոլոր ածանցներն էլ բայակազմական դեր ունեն, ապա նրանց տարբերակումը ըստ առանձին խմբերի ունի ոչ թե ձևաբանական, այլ իմաստաբանական հիմունք. ձևաբանական տեսակետից նրանք միևնույն մակարդակի վրա են գտնվում. թեև, իհարկե, կիրառության տարբեր ոլորտներով ու գործածության զանազան սահմանափակումներով ու յուրահատկություններով։ Որպես ընդհանուր օրինաչափություն, բոլոր բայակազմական ածանցներն անփոփոխ կերպով մնում են բայի բացարձակ հիմքի մեջ, ինչպես՝ կտրատ-ել, -եցի, -ում, կերպավոր-ել, -եցի, -ում, սիրվ-ել, -եցի, -ում և այլն։ Սա ևս ապացուցում է, որ ժամանակակից հայերենում պատճառականի ածանցն է -ց-։